

**Comisiwn Ffiniau
i Gymru**

**Boundary Commission
for Wales**

**ADRODDIAD BLYNYDDOL
AR Y CYNLLUN IAITH GYMRAEG**

2018 – 2019

COMISIWN FFINIAU I GYMRU

ADRODDIAD BLYNYDDOL AR Y CYNLLUN IAITH GYMRAEG 2018 – 2019

MYNEGAI

- 1. Cyflwyniad**
- 2. Trosolwg o 2018-19**
- 3. Gweithredu'r Safonau**

1. Cyflwyniad

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu'r egwyddor, wrth gynnal busnes cyhoeddus yng Nghymru, y bydd yn trin y Gymraeg a'r Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal.

Y Comisiwn sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r adroddiad hwn; yr Ysgrifennydd, Mrs Shereen Williams, a ddrafftiodd yr adroddiad. Paratowyd yr adroddiad yn unol ag arweiniad Comisiynydd y Gymraeg ar gyfer adroddiadau blynyddol.

Mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn cael ei rhannu trwy gytundeb â'n chwaer sefydliad, sef Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (CFfDLC), ac mae'n cynnwys 12 o weithwyr. Oherwydd y trefniant gweithio ar y cyd hwn, mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi mabwysiadu Safonau'r Gymraeg sy'n berthnasol i CFfDLC, a lluniwyd yr adroddiad hwn ar y sail honno.

Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru yn Gorff Cyhoeddus Anadrannol a noddir ac a ariennir gan Swyddfa'r Cabinet. Mae'r Comisiwn yn cynnal ei gyfarfodydd yn ei swyddfeydd yng Nghaerdydd, ac mae'n cael cymorth Ysgrifenyddiaeth (sydd hefyd yn cynorthwyo CFfDLC). Mae'r Comisiwn Ffiniau i Gymru wedi'i gyfansoddi o dan atodlen 1 i Ddeddf Etholaethau Seneddol 1986 gyda'r aelodaeth ganlynol:

Cadeirydd	Llefarydd Tŷ'r Cyffredin
Dirprwy Gadeirydd	Barnwr yr Uchel Lys wedi'i benodi gan yr Arglwydd Ganghellor
Dau Gomisiynydd	Wedi'u penodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol
Asesydd	Cofrestrydd Cyffredinol Cymru a Lloegr
Asesydd	Cyfarwyddwr Cyffredinol Arolwg Ordnans
Ysgrifennydd	Swyddog wedi'i benodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol i arwain yr Ysgrifenyddiaeth

Swyddogaeth y Comisiwn Ffiniau i Gymru yw adolygu cynrychiolaeth pobl Cymru yn Nhŷ'r Cyffredin yn barhaus. Yn benodol, mae Deddf 1986 (fel y'i diwygiwyd) yn pennu gofyniad ar y Comisiwn i gynnal arolwg cyffredinol o'r holl etholaethau Seneddol bob pum mlynedd.

Wrth gynnal arolwg, mae'n ofynnol i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru gyhoeddi argymhellion, gwahodd cynrychiolaethau ynglŷn â'r cynigion, a rhoi ystyriaeth i unrhyw gynrychiolaethau. Rhaid i'r Comisiwn gynnal o leiaf dau, ac nid mwy na phump o Wrandawiadau Cyhoeddus yng Nghymru.

Ar ddiwedd arolwg, rhaid i'r Comisiwn gyflwyno ei argymhellion terfynol i'r Ysgrifennydd Gwladol mewn adroddiad y mae'n ofynnol iddo/iddi ei roi gerbron y Senedd ynghyd â Gorchymyn drafft yn y Cyfrin Gyngor yn gweithredu argymhellion y Comisiwn, naill ai gydag addasiadau neu hebddynt. Os caiff addasiadau eu cynnig, rhaid i'r Ysgrifennydd Gwladol gyflwyno datganiad o resymau dros yr addasiadau hynny. Os cânt eu cymeradwyo gan y Senedd, cyflwynir y Gorchymyn i'w wneud gan Ei Mawrhydi yn Ei Chyngor. Ar ôl i'r Gorchymyn yn y Cyfrin Gyngor gael ei wneud, daw ffiniau'r etholaethau newydd i rym yn yr etholiad cyffredinol dilynol.

2. Trosolwg o 2018-19

Y ffocws ar gyfer 2018 – 2019 oedd sicrhau bod y Comisiwn yn parhau i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg, gyda ffocws ar gyflenwi gwasanaethau yn ogystal ag adeiladu ar fomentwm y gwaith a wnaed yn ystod 2017 – 2018.

Yn ystod y flwyddyn, bu'r Comisiwn yn llwyddiannus o ran cynyddu nifer y staff sy'n gallu siarad Cymraeg, ac mae hyn wedi galluogi'r Comisiwn i wella ei allu i ddarparu gwasanaeth Cymraeg effeithiol i'w randdeiliaid.

Ymgwymerodd y Comisiwn â phrosiect trawsnewid TGCh sylweddol yn ystod y flwyddyn, a sicrhodd fod y system newydd yn galluogi cydymffurfedd parhaus â Safonau'r Gymraeg, yn enwedig mewn perthynas â'r fewnwyd a chyhoeddiadau sydd ar gael i'r cyhoedd.

Yn ystod y flwyddyn, ni chafwyd unrhyw gwynion ynghylch y modd yr oedd y Comisiwn yn gweithredu'r safonau.

3. Gweithredu'r Safonau

Safonau Cyflenwi Gwasanaethau

O ran gohebiaeth, cynhyrchwyd pob un o'r llythyron a'r negeseuon e-bost gweithdrefnol a anfonwyd fel rhan o'r broses arolygu yn y Gymraeg a'r Saesneg, a'u hanfon ar yr un pryd. Ar gyfer gohebiaeth arall, rhoddwyd system dewis iaith ar waith. Lle nad yw'r dewis iaith yn hysbys, caiff gohebiaeth ei hanfon yn y Gymraeg a'r Saesneg. Mae'r Comisiwn yn parhau i gynnal cronfa ddata sy'n cofnodi dewis iaith unigolion rydym yn gohebu â hwy. (Safonau rhif 1 i 7).

Mae gweithdrefnau ar waith yn ymwneud ag ateb y prif rif ffon, a chynhaliwyd y rhain yn ystod 2018 – 19. (Safonau rhif 8 i 22).

Mae gweithdrefnau ar waith yn ymwneud â'r trefniadau angenrheidiol ar gyfer cynnal cyfarfodydd. Wrth drefnu cyfarfodydd, mae'r Comisiwn hefyd yn gweithio ar y cyd â chyrff cyhoeddus eraill sy'n ddarostyngedig i Safonau'r Gymraeg h.y. awdurdodau lleol. (Safonau rhif 24 i 30).

Ni chynhaliodd y Comisiwn unrhyw ddigwyddiadau cyhoeddus yn ystod y flwyddyn. (Safonau rhif 31 i 34).

Cyhoeddwyd yr holl ddogfennau a luniwyd i'r cyhoedd yn y Gymraeg a'r Saesneg a hynny ar yr un pryd. (Safonau rhif 36, 44 a 45).

Ni luniwyd unrhyw ffurflenni a oedd ar gael i'r cyhoedd yn ystod y flwyddyn. (Safonau rhif 46 a 47).

Mae'r holl dudalennau ar wefan y Comisiwn yn gwbl weithredol ac ar gael yn y Gymraeg a'r Saesneg. (Safonau rhif 48, 51 a 52).

Caiff y cyfryngau cymdeithasol eu defnyddio yn y Gymraeg a'r Saesneg. (Safonau rhif 54 a 55).

Lluniwyd pob arwydd a hysbysiad yn y Gymraeg a'r Saesneg i'r safon ofynnol. (Safonau rhif 57 i 59, 65 a 66).

Mae'r cynnydd yn nifer y staff yn y Comisiwn sy'n medru'r Gymraeg wedi galluogi'r Comisiwn i ddarparu gwasanaeth derbynfa Cymraeg, yn ôl y gofyn. (Safon rhif 61)

Lluniwyd holl ddeunyddiau contractau yn y Gymraeg a'r Saesneg, a dilynwyd y gweithdrefnau trin priodol. (Safonau rhif 72, 73, 75 a 76).

Ni chyflwynwyd unrhyw wasanaeth Cymraeg newydd ac nid oedd unrhyw newid i'r hunaniaeth gorfforaethol yn ystod y flwyddyn. (Safonau rhif 77 i 79).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cyflenwi gwasanaethau sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa. (Safonau rhif 149 ac 153).

Mae Polisi Cwynion Safonau'r Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa. (Safonau rhif 150 i 151).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau cyflenwi gwasanaethau. (Safon rhif 152).

Ni ofynnodd Comisiynydd y Gymraeg am unrhyw wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yn ystod y flwyddyn. (Safon rhif 154).

Safonau Llunio Polisi

Ni luniwyd unrhyw bolisiâu newydd ac ni adolygwyd unrhyw bolisiâu presennol yn ystod y flwyddyn a oedd yn mynnu cynnal Asesiad o Effaith Polisi ar yr Iaith Gymraeg. (Safonau rhif 84 i 89).

Ni chafodd unrhyw ymchwil newydd ei chynnal neu ei chomisiynu yn ystod y flwyddyn. (Safonau rhif 91 i 93).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa. (Safonau rhif 155 a 157).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg CFfDLC ar gael ar y wefan ac yn y swyddfa. (Safon rhif 156).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau llunio polisi. (Safon rhif 158).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau llunio polisi sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau

Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa. (Safon rhif 159).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau llunio polisi yn ystod y flwyddyn. (Safon rhif 160).

Safonau Gweithredol

Mae Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith ar waith a rhoddwyd copi ohono i bob aelod o'r staff. (Safon rhif 94).

Caiff dewis iaith yr holl staff newydd a phresennol ei gasglu a gweithredir yn unol â hynny. (Safonau 95 i 100).

Rhoddwyd gweithdrefn ar waith i sicrhau y caiff unrhyw bolisiau staffio newydd neu ddiwygiedig eu cyhoeddi yn Gymraeg a Saesneg. (Safonau 101 i 107).

Mae gweithdrefnau ar waith ar gyfer cwynion gan aelodau staff ac ymateb iddynt, ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith. (Safonau 108, 108A, 110 ac 111).

Mae gweithdrefnau ar waith yn ymwneud â materion disgyblu ac maent wedi'u cynnwys yn y Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith. (Safonau 112, 112A, 114 ac 115).

Ymgwymerwyd â gwaith cychwynnol i ddatblygu mewnwyd y Comisiwn, a bydd hyn yn parhau yn ystod 2019 – 2020 er mwyn sicrhau cydymffurfedd llawn. (Safonau 118, 120 i 123).

Cynhaliwyd asesiad o sgiliau Cymraeg yr holl staff, a chaiff ei gynnal a'i ddiweddarau ar gyfer staff newydd. (Safon 123), Atodiad 1.

Mae pob aelod staff wedi cael gwybod am gyfleoedd i gael hyfforddiant yn yr iaith Gymraeg a chânt eu hannog i gymryd rhan. Yn ogystal, caiff aelodau staff newydd eu hannog i fynychu hyfforddiant ymwybyddiaeth o'r Gymraeg. Rhoddwyd copi o'r Polisi Defnyddio'r Gymraeg yn y Gwaith a dogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC i bob aelod staff er mwyn iddynt ddeall dyletswydd y Comisiwn i weithredu'n unol â Safonau'r Gymraeg a sut y gellir defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle. (Safonau 126 ac 129).

Rhoddwyd geiriad a chyfarwyddiadau priodol i'r holl staff yn ymwneud â llofnodion e-bost a manylion cyswllt. (Safonau 130 ac 131).

Rhoddwyd trefniadau priodol ar waith yn ymwneud â sgiliau Cymraeg swyddi, a hysbysebu a llenwi swyddi gwag. (Safonau 132 i 133B, 135 i 136). Ceir manylion am y swyddi a hysbysebwyd yn Atodiad 2.

Ni osodwyd unrhyw arwyddion newydd yn ystod y flwyddyn. (Safonau 137 i 139).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau gweithredu sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau

Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa. (Safonau rhif 161,163 ac 165).

Mae Polisi Cwynion am y Gymraeg y Comisiwn ar gael ar wefan CFfDLC ac yn y swyddfa. (Safon rhif 162).

Mae'r ddogfen hon yn ffurfio adroddiad blynyddol y Comisiwn mewn perthynas â'r safonau gweithredu. (Safon rhif 164).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau gweithredu yn ystod y flwyddyn. (Safon rhif 166).

Safonau Cadw Cofnodion

Ni chafwyd unrhyw gwynion yn ymwneud â chydymffurfedd y Comisiwn â'r Safonau na'r iaith Gymraeg yn ystod y flwyddyn. (Safonau 141 i 143).

Crëwyd Cofnod Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg ac fe'i cynhelir er mwyn sicrhau bod cofnod o gydymffurfedd â'r safonau ar gael. (Safonau 144 i 148).

O ran rhoi cyhoeddusrwydd i'r safonau cadw cofnodion sy'n berthnasol i'r Comisiwn a sut y cydymffurfir â hwy, mae'r rhain i'w gweld yn nogfen Polisi a Gweithdrefnau Safonau'r Gymraeg CFfDLC, sydd wedi'i chyhoeddi ar wefan CFfDLC ac sydd ar gael yn y swyddfa. (Safon rhif 167).

Ni chafwyd unrhyw gais am wybodaeth yn ymwneud â'r safonau cadw cofnodion yn ystod y flwyddyn. (Safon rhif 168).

Atodiad 1

Sgiliau Cymraeg Staff: Safon 123

Mae'r tabl hwn yn manylu ar yr aelodau staff a oedd â sgiliau yn y Gymraeg ar ddiwedd 2018/19 (Mawrth 2019). Mae'r ffigurau wedi'u seilio ar y cofnodion a gedwir yn unol â Safon 123.

Sgiliau (Lefelau 0-5)	0	1	2	3	4	5	Cyfanswm
Gwranddo	6	2	0	0	0	2	10
Darllen	5	3	0	0	0	2	10
Siarad	7	1	0	0	1	1	10
Ysgrifennu	7	1	0	0	1	1	10

Atodiad 2

Recriwtio i Swyddi: Safon 132

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y swyddi a hysbysebwyd yn 2018-19 dan bob un o'r gofynion ar gyfer sgiliau Cymraeg. Mae'r ffigurau hyn yn adlewyrchu'r cofnodion a gedwir yn unol â Safon 132.

Cymraeg yn hanfodol	1
Cymraeg yn ddymunol	2
Angen dysgu'r Gymraeg	0
Nid yw'r Gymraeg yn angenrheidiol	0